

УДК 165.742:316.42(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.1.49>**«СОНЯЧНЕ СВІТЛО» ЛАО ШЕ (老舍) – «НЕВЕЛИЧКА ДРАМА»
ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО: КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ ГЕРОЯ****«SUNLIGHT» BY LAO SHE (老舍) – «A LITTLE DRAMA» BY VALERIAN
PIDMOHYLNY: THE CRISIS OF THE HERO'S IDENTITY¹****Ван Сяоюй,***orcid.org/0009-0000-4841-9888**кандидат філологічних наук,**доцент факультету української мови**Сичуанського університету іноземних мов (Китай)*

Стаття присвячена дослідженню кращих творів китайської та української прози 20-х – 30-х років ХХ ст., а саме «Сонячне світло» Лао Ше (1935) і «Невеличка драма» (1930) В. Підмогильного. В її основу лягла інтерпретація кризи ідентичності героя. Головна психологічна цінність названих творів полягає в тому, що український та китайський письменники у сюжетотворенні обґрунтували, що безмотивної кризи ідентичності не буває, а основні її витoki – це неусвідомлене психічне людини, пов'язане із травматичним минулим. Приміром, головна героїня із «Сонячного світла» Лао Ше не змогла подолати Едіпового комплексу, а відтак кризи ідентичності. Відтак Марта із «Невеличкої драми» В. Підмогильного завдяки своїй внутрішній любові й оптимізму зуміла подолати кризу. Отже, психологічне перекодування образів-символів, інтимізованих у реальних та фіктивних вимірах художньої дійсності в творах Лао Ше і В. Підмогильного, показало, що всередині душі героїв боролися дві стихії любові як різновидність соціальних та індивідуальних особистісних потреб людини. З погляду психоаналізу було з'ясовано, що внутрішнє життя героїнь у художніх творах Лао Ше і В. Підмогильного народжується як чистий пергамент. Утім, психоаналітичні виміри прози китайського та українського письменників в аспекті відомої Еріксонівської фази психосоціальних криз оприявлюють не лише «сліди пам'яті» переживань, але й є своєрідною ментальністю людини, що проявляється в неспроможності любити. Ця криза ідентичності героїв червоною ниткою проходить крізь усю сюжетну лінію творів «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличкої драми» В. Підмогильного. Художня амплітуда своєрідного долеаналізу героїнь не надумана, а взята із тогочасної соціальної дійсності. У статті любов інтерпретується як самодосконалення особистості, яка проходить через доленосну «жертву егоїзму» до найбільш повного розкриття своєї віри й душевних порухів, тобто віднаходження цілісності жіночого і чоловічого начал. Ці екзистенційні ідеї чітко простежуються в аналізованих творах.

Ключові слова: криза ідентичності, Едіпів комплекс, текст, герой, автор, образи-символи, культурологічний простір, система цінностей, любов, сюжетна лінія.

The article is devoted to the study of some of the finest works of Chinese and Ukrainian prose of the 1920s–1930s, namely «Sunshine» (1935) by Lao She and «A Little Drama» (1930) by Valerian Pidmohylny. It is based on an interpretation of the protagonist's identity crisis. The main psychological value of these works lies in the fact that both the Ukrainian and Chinese authors demonstrate through their plots that an identity crisis never arises without cause; its primary roots lie in the unconscious mind, connected with a traumatic past. For example, the main heroine in «Sunshine» by Lao She is unable to overcome the Oedipus complex, and thus her identity crisis persists. In contrast, Marta from «A Little Drama» by Valerian Pidmohylny manages to overcome her crisis thanks to her inner capacity for love and optimism. Thus, the psychological recoding of symbolic images – intimated within both real and fictional dimensions of artistic reality in the works of Lao She and Pidmohylny – reveals that two forces of love, as forms of social and individual human needs, struggle within the souls of the characters. From the perspective of psychoanalysis, it has been established that the inner lives of the heroines in these works are initially formed like a blank slate. However, the psychoanalytic dimensions of the prose of both authors, viewed through the lens of Erik Erikson's theory of psychosocial crises, reveal not only «traces of memory» of past experiences, but also a kind of human mentality manifested in the inability to love. This identity crisis runs like a red thread throughout the entire сюжет line of «Sunshine» by Lao She and «A Little Drama» by Pidmohylny. The artistic amplitude of this unique «analysis of fate» of the heroines is not artificial, but drawn from the social reality of the time. In the article, love is interpreted as a process of self-improvement of the individual, who passes through a fateful «sacrifice of egoism» toward the fullest realization of faith and emotional impulses – that is, toward achieving the unity of feminine and masculine principles. These existential ideas are clearly traced in the analyzed works.

Key words: identity crisis, Oedipus complex, text, character, author, symbolic images, cultural space, value system, love, plot line.

Постановка проблеми зумовлена вивченням різноманітних аспектів міжлітературних зв'язків у китайському та українському письмен-

стві тридцятих років ХХ століття, а саме творів «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличка драма» В. Підмогильного. У центрі уваги нашої інтер-

¹ «Дослідження з порівняльного літературознавства Китаю та України кінця ХІХ – початку ХХ століття (номер проєкту: sisu202313), звичайний науково-дослідний проєкт університетського рівня Сичуанського університету іноземних мов 2023 року». «Дослідження та практична реалізація інтегрованої моделі розвитку «бінарна структура та чотиривимірний підхід» для спеціальностей рідкісних іноземних мов (номер проєкту: sqgj23073C) є науково-дослідною темою з питань вищої освіти на 2023–2024 роки, що реалізується Чунцінським товариством вищої освіти»

претації – криза ідентичності героя. Його психологічне «прочитання» у вимірі антропології любові настільки багатогранне, що, акцентуючи на феномені одних неусвідомлених психічних процесів, мимоволі випускаєш з уваги інші. Тому намагаємося комплексно й системно підійти до проблеми, що оприявлює «обличчя тексту» та «внутрішню драму» персонажа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Незважаючи на те, що порівняльна характеристика творів «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличка драма» В. Підмогильного здійснюється вперше, проте чимало сучасних літературознавців, зокрема Шу Ї, В. Семанов, Н. Спешнев, Г. Давидова, В. Мельник, Г. Костюк, Ю. Бойко та ін. піднімали проблематику у певному компаративістичному дискурсі.

Мета статті. Здійснити типологічну характеристику творів «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличка драма» В. Підмогильного крізь призму кризи ідентичності героя, обґрунтувавши її психологічні виміри в літературознавчих координатах.

Виклад основного матеріалу. Колись Лао Цзи сказав, що якщо ти справді хочеш побачити, як сонячне світло грає на листі, у тебе мають бути чисті вікна. Ці прості і водночас глибокі за змістом слова характеризують стан душі людини, а «сонячне світло» – щастя як наслідок внутрішньої усердної праці над собою. Іншими словами, «подібне пізнається подібним» (лат. *similia similibus cognoscuntur*).

Вперше поняття «криза ідентичності» ввів американський психоаналітик Ерік Еріксон, котрий вважав, що розвиток людини – це низка конфліктів, які відбуваються в різні моменти нашого життя і містять вісім основних його етапів [див.: 4]. Таке розуміння концепції розвитку особистості набуло стійкого термінологічного окреслення, що в емоційно-експресивній та композиційно-смісловій структурі тексту відображається як система рівнянь між авторовим «Я» і «наратором», «героем» і «прототипом», світом «реальним» і «фіктивним».

Функції словесної творчості уподібнюються до функцій психології, зокрема в творах «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличка драма» В. Підмогильного, які стали своєрідною «метафорою життя» героїв, і в багатьох випадках виконували корекції їхньої девіантної поведінки. У наведених творах автори виступають як вдумливі аналітики, котрі змальовують психологічну мотивацію своїх персонажів як «вчинок обернений в минуле». Звідси – еріксонівський та фроммів-

ський погляди зсередини, що характеризуються поширенням «соціологічної адаптації», «феномену любові» та «індивідуального сенсу життя» людини.

«Сонячне світло» Лао Ше (1935) і «Невеличка драма» (1930) В. Підмогильного належать до кращих творів китайської та української прози 20-х – 30-х років ХХ ст. Наратив творів, зосереджений передусім на психологічному, а не політичному аспекті, відтак фокусується на внутрішньому світі особистості, її переживаннях, індивідуальному досвіді та психологічних механізмах подолання проблем. Письменників цікавить передусім, куди прямує розвиток сучасного їм покоління і чим завершиться боротьба між ідеалістичною й матеріалістичною ментальністю людини. Сюжети обидвох авторів – нескладні за своєю жанровою конструкцією, але є дуже глибокими за змістом й ідейною значущістю. Їх об'єднує лейтмотив долі жінки в суспільстві, де панує лише одна цінність: влада, фінанси і престиж, серед яких немає місця ні для любові, ні для високих духовних ідеалів.

Звідси – причина кризи ідентичності людини. Але кожен з героїв проходить свій власний шлях. Так Марта з «Невеличкої драми» В. Підмогильного на відміну від головної героїні з «Сонячного світла» Лао Ше постійно шукає «святої неповторності». Кожна з цих жінок має своєрідну і водночас відмінну внутрішню красу, але якщо Марта В. Підмогильного сяє відкритим, майже театральним світлом своєї унікальності, то головна героїня Лао Ше приховує глибоку, стриману силу, що проявляється лише в моменти найвищого життєвого напруження. З цього приводу можна навести слушні слова Ф. Б. Сімона, котрий зауважував, що криза людської ідентичності «знаходиться не деінде, як у просторі інтимних комунікацій» [цит. за: 2, с. 8].

Так автор в оповіданні «Сонячне світло» у формі щоденникової розповіді скрупульозно вдається в «літературну діагностику», намагаючись устами своєї героїні не оминати жодної суттєвої деталі. «Моє дитинство асоціюється в мене з квіткою, точніше з пуп'янком, великим, гарним, на тоненькій стеблинці. Зігрітий теплим промінням весняного сонця... Ця квітка – я сама... Свою вроду я усвідомлювала з пелюшок. Розуму мені теж не бракувало, я переважала ним ровесниць, оскільки мала більші можливості для розвитку. Бруднити білих ручок я не хотіла – нема дурних. У чому б тоді виявлявся мій розум? Досить мені було про щось заїкнутись, як моє бажання негайно виконували. Я вважала це за нормальне – нехай

на мене працюють інші. Якщо вони стоять нижче за мене, їм залишається тільки гнути спину... Я не лише купалася в сонячному світі, а й сама була маленьким сонцем, сама випромінювала сяйво» [3, с. 207]

Як бачимо, головна героїня зростала в досить комфортних умовах, випещуючи своє Его, яке формувалося в умовах надмірної опіки, батьківського перехвалювання та відсутності будь-яких життєвих труднощів. Звідси – своєрідний інфантилізм, завищена самооцінка, вразливість до об'єктивної самокритики, іншими словами те, що в класичному психоаналізі прийнято називати Едіповим комплексом. Згодом чоловіка їй підбирають батьки. Хоча вона довго їм чинила опір, але виховання взяло гору. Наречений повністю відповідав її ідеалам: багатий, респектабельний, розумний, високо шанує мораль і противник вільного шлюбу. «Він хотів показати добрий приклад непутнім юнакам, щоб врятувати суспільство від морального занепаду. Він – Конфуцій і Мен-цзи двадцятого століття. Наше весільне фото було вміщено в усіх газетах, нас називали посланцями неба, покликаними врятувати звичаї» [3, с. 224].

Але згодом в головній героїні настає криза ідентичності. Їй як жінці хочеться передусім звичайної любові й теплих стосунків. Тіло і пристрасті взяли гору. Вона почала зраджувати свого чоловіка із коханцем. «Він, здавалося, навіть схвалював мою поведінку і часом натякав, немов би хотів сказати: «Правильно робиш!» Неймовірно! (...) Та невдовзі все з'ясувалось: його підвищили в посаді, цілком зрозуміло не без допомоги мого благородного коханця. Я зрозуміла – у чоловіка була мораль, та йому бракувало ще вищого суспільного становища, так само, як у мене було становище, та бракувало кохання. Я отримала те, чого жадала, він – теж, тому й мовчав» [3, с. 228].

Головна героїня почала відчувати себе іграшкою в руках свого чоловіка і коханця. Тепер їй доводилось догоджати двом мужчинам. Згодом чоловік почав приводити додому коханку, а її коханець знайшов собі для розваг інший об'єкт. Вона не змогла утримати жодного з мужчин. «Захисникові моралі дозволено привести наложницю, розпусницю. Тільки б не вільний шлюб та не розлучення, а все інше не суперечить моралі. Я давно це зрозуміла і почала ненавидіти чоловіка» [3, с. 230].

Героїня знаходить, як здавалося їй, єдиний вихід – розлучення. Таким чином чоловік забезпечить їй прожиток, а вона стане вільною і любитиме кого захоче. Але не так сталося, як гадалося... У кінцевому результаті героїня почала себе

картати за скоєний вчинок. «Невже – розлучення це все, на що я здатна? Батьки припинили зі мною всякі стосунки. Ще до судового засідання мій чоловік став простим смертним, навіщо ж тепер судитись? Залишаючись його дружиною й далі, я втратила б лише свободу, зберігши громадське становище. А тепер я втратила все!» [3, с. 233].

Так закінчується оповідання «Сонячне світло» Лао Ше. На перший погляд, наче б нічого особливого: героїня просто перехитрила саму себе. Але китайський письменник цим дає збагнути значно глибшу соціальну дилему. Знаєте, як і навіщо знищують відношення і сім'ю?! Без зброї і насилля. Дуже тихо і ефективно. Людям навіюють просту ідею: сім'я – це обмеження; вірність – це слабкість, а довготривалі відношення – це застарілий формат. По суті союз двох дорослих людей замінили на комфорт, вигоду і задоволення. Таким чином люди відвикли терпіти, домовлятися, долати кризові етапи в своєму житті, створювати емоційну близькість і міцний союз. При першій можливості – розлучення; при першому конфлікті – зміна партнерів; при першій відповідальності – страх. Так знищують інститути сімей. І на це є свої причини. Як говориться, нічого особистого – лише бізнес. Доросла, розумна, сімейна людина невігідна для управління, а ось нерозумна, егоїстична і самотня людина – вигідна, бо буде багато непотрібного споживати, хворіти і здебільшого рано помирати. Сім'я робить людину сильною і командною, а капіталістична система управління потребує переважно слабких і самотніх. Таким чином Лао Ше справедливо критикував тогочасний дореволюційний лад в своїй країні, дивлячись у світле майбутнє Комуністичної партії Китаю, яка дійсно орієнтувалася й орієнтується на концепцію «сильної та стабільної сім'ї».

Ці психологічні виміри в оповіданні «Сонячне світло» Лао Ше є світоглядно близькі до концепцій неофрейдистів, зокрема Е. Фромма та К. Горні, в розумінні яких любити – означає відновлюватися, зростати, безкорисливо віддавати, виходити за межі свого ізольованого «Я». Порушення цього природного стану людини призводить до психологічної деструктивності, яка набуває різноманітних метаморфоз в кризі ідентичності людини.

В оповіданні «Сонячне світло» Лао Ше простежується доволі цікава особливість кризи ідентичності героїні, яка пов'язана передусім із браком любові й внутрішньої свободи. Адже письменник дає можливість усвідомити, що люди, чим більше дотримуються принципів радикального гедонізму, матеріально збагачуючись, тим менше відчують себе психологічно щасливими. З цього

приводу американський психоаналітик Е. Фромм слушно зауважував, що «усередині групи, яка домінує над іншими, кожен почувається задоволеним у своєму індивідуальному нарцизмі, і, оскільки з подібним твердженням погоджуються мільйони, воно видається їм правильним. В очах більшості людей «розумне» є те, з чим погоджується більшість; для неї поняття «розумного» не має нічого спільного з розумом, але тільки з усезагальним схваленням» [6, с. 78].

Жахлива суспільна стандартизація у виборі речей призвела до трагедії й головну героїню Марту з «Невеличкої драми» В. Підмогильного. Втрата внутрішнього щастя в суспільстві, де регулятором усіх соціальних стосунків – холодний раціоналізм і матеріалістична ментальність людини. Ось головний лейтмотив твору! Себто влада речей (грошей), соціального становища над індивідомом. А головна сюжетна лінія розпочинається із приїзду молодої дівчини Марти до Києва, яка згодом працює в канцелярії. Утім вона багато читає, вчиться, воліючи добитися чогось у своєму житті.

Образ Марти в сюжетотвірчій динаміці частково уособлює ідеали тогочасної прогресивної молоді – «цвіт суспільства». Дівчина глибоко переконана, що любов – не стосунки, а стан душі. Бо взаємини – це вже матеріалізований наслідок внутрішніх порухів людини. Ось чому, на її думку, «голий досвід», так звана практика любові не може ошчасливити людину. Усі герої «Невеличкої драми» В. Підмогильного, будучи тінню самого автора, наче ходять по замкненому колу власних пристрастей і не можуть вирватись із нього, доки не визначаться, хто дорожчий серцю: людина, яка йде поруч із тобою в житті й долає всі труднощі, чи людина мрій і сподівань?!

Відповідь на питання дає автор устами свого героя, професора біохімії Юрія Славенка, котрий свого часу закохавшись у головну героїню, говорить: «Твоя рація, Марто! Навіщо пояснювати? Ми нічого не додаємо до явища, але руйнуємо його чар. Так зухвале хлоп'я нищить цяцьку, щоб довідатись її будови. Наші пояснення всі нікчемні й нічого, зрештою, не пояснюють. У великому Х, що ми силкуємось розв'язати, завжди лишається трохи менший Х, а в ньому знову ще менший, і так до без кінця, аж поки замість одного великого Х не здобудемо безліч малесеньких, але однаково незрозумілих. Твоя рація! Ми надто багато думаємо і мало живемо. Життя йде повз нас, а ми думаємо й починаємо жити обміркованим, якимсь стерилізованим життям, де вбито всі мікроби шумування. Надужиток здібністю мис-

лити – ось де наш величезний злочин... А твоїми устами, Марто, промовляє зараз найкраща мудрість, проти якої наша вигадана мудрість надто дрібна. Марто, вчи мене цієї великої мудрості! Марто, я твій учень, я доросле дитя, яке ще не жило!» [5, с. 163-164].

Ці, здавалося б, риторичні похвали Славенка, його тимчасове, емоційне захоплення дівчиною певною мірою опрозорюють функцію «маскування фактів», із яких і вибудовується справжня його сутність. У подальшому сюжетотворенні «Невеличкої драми» він із прагматичних міркувань одружується з Ірен – жінкою зі становищем, дочкою професора.

Таким чином, автор показує, що в хворому суспільстві людина чи бідна, чи заможна стає заручником своїх пристрастей до збагачення, а гроші позбавляють її найдорогоціннішого скарбу – щастя. У цьому і полягає «криза ідентичності» людини, що закорінена у фетишизації капіталу. Герой В. Підмогильного Славенко уподібнюється до чоловіка головної героїні із «Сонячного світла» Лао Ше, бо є водночас висококультурною людиною в житті і повним невігласом в особистісних стосунках. Тут В. Підмогильний так само як і Лао Ше застосовує сарказм, що знімає маску із своїх персонажів-чоловіків. Адже, йому Славенкові в любові заважає пунктуальність. Усе повинно відбуватися за розкладом. Навіть кохання – з сьомої години вечора до дванадцятої. У його світосприйнятті любові до жінки як такої взагалі не існує. На його думку, це лише реалізація фізіологічних потреб.

Невеличка драма Марти полягає лише в тому, що її кохання до Славенка було невзаємним. Проте дівчина не зраджує власним духовним ідеалам. Вона відмовляє в інтимі своєму начальникові Безпалькові і цей вчинок стає причиною її звільнення з роботи. Утім героїня не втрачає оптимізму і своїми вчинками дає збагнути, що правдива любов має «розумну долю».

Звідси в підсвідомості героїні гартувався характер цілеспрямованості. Вона відчувала потребу за будь-яку ціну вилізти із життєвої ями нужди. Отже, формувалася «компенсація», що корегувала психологічні відчуття між «комплексом невдач» і «комплексом переваги». Звідси – долання кризи ідентичності героїні.

Жіночі образи Марти («Невеличка драма» В. Підмогильного) і головної героїні із «Сонячного світла» Лао Ше – це два різні типи людей. Перша за допомогою високих ідеалів і конструктивної реалізації цілей власного Еґо намагалася справитися з гіркою долею свого минулого,

а друга – у коловороті особистісних життєвих проблем переносила власні вади Едіпового комплексу і нереалізовані бажання на інших. Утім, на глибоке переконання А. Адлера «Я» (як у випадку героїні Марти) «фіктивний фіналізм» при певних умовах виконує мотиваційні функції для багатьох досягнень і цілей. Але коли людина не може вийти за межі цих «фікцій», то її чекає розчарування (як у випадку головної героїні Лао Ше). Як бачимо, чоловіки-герої у творі китайського й українського письменників, добившись матеріальних благ і високого соціального статусу, не зуміли справитися зі своїм трансфером. Адже вони несвідомо переносили свої дитячі пережиті почуття і стосунки на іншу теперішню ситуацію. Звідси – їхній своєрідний емоційний «дальтонізм», зневага і нерозуміння слабшої половини.

За Ерیشом Фроммом, уся наша культура ґрунтується на жадобі купівлі, на ідеї взаємовигідного обміну. «Щастя сучасної людини, – пише психоаналітик, – це той трепет, який вона відчуває, розглядаючи вітрини магазинів і купуючи все те, що може собі дозволити придбати за готівку або на виплату... Не слід особливо дивуватися, що в культурі, де переважає торгова орієнтація і де матеріальний успіх є найвищою цінністю, стосунки у сфері людської любові підпорядковуються тій самій схемі обміну, яка керує товарним ринком чи ринком праці». Ерیش Фромм доходить до страшних висновків, підсумовуючи: «Так само як автомати не можуть любити одне одного, вони не можуть любити і Бога», який є єдиним джерелом любові» [7, с. 57].

Подібні психоаналітичні рефлексії були яскраво репрезентовані образами Славенка із «Невеличкої драми» В. Підмогильного та чоловіка

головної героїні із «Сонячного світла» Лао Ше, у характерах яких прослідковується суперечність між інстинктивними природними проявами та соціальною детермінацією несвідомого. Це стало наслідком внутрішнього конфлікту Воно і Над-Я, що, випливаючи із кризи ідентичності, виступає як акт помсти за свою неспроможність любити, причина якої є прагматична, інтелектуально-раціональна схема речей, унормована ієрархізованим суспільством. Звідси – матеріалістичне розуміння любові як взаємовигідного контракту між партнерами. А це суперечить самій природі людини, бо, як слушно зауважував Е. Фромм, любов за своєю суттю неподільна, оскільки це стосується зв'язку між її об'єктами.

Висновки. Крізь призму кризи ідентичності героя характеристика прозових творів «Сонячне світло» Лао Ше і «Невеличка драма» В. Підмогильного дає можливість пізнати різні світоглядно-культурні моделі індивідуального і соціального характеру людини. В основі творів українського та китайського митців порушено проблему любові людини, що містить у собі гармонійну єдність особистого почуття та громадського обов'язку. Утім з погляду соціальної психології є суттєва типологічна різниця між художньою нарацією письменників, а саме: в українського митця – свідомість Над-Я людини є більш індивідуалізована на відміну від китайського, для якого притаманне «колективістське надсвідоме. Такі художні паралелі пов'язані передусім із архетипною структурою образів-символів і «колективним неусвідомленим», що, за аналітичною психологією К.-Г. Юнга мають міжкультурний та позачасовий характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко Ю. «Невеличка драма» В. Підмогильного на тлі дійсності 20-х років. *Підмогильний В. Невеличка драма*. Париж: Вид-во Першої Української Друкарні у Франції, 1956. С. 5–23.
2. Кьонінг К. Між кушеткою і однобічним дзеркалом. Системна терапія для психоаналітиків – психоаналіз для системних терапевтів. Діалог. Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2006. 114 с.
3. Лао Ше. Сян-цзи Верблюд. Роман. Пер. з кит. І. Чирко. Київ: «Молодь», 1978. 240 с.
4. Медвідь Є. Основи глибинної психології: навчальний посібник. Ніжин: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2016. 203 с.
5. Підмогильний В. Невеличка драма. Париж: Вид-во Першої Української Друкарні у Франції, 1956. 344 с.
6. Fromm E. Heart of Man: its Genius for Good and Evil. Union Square: Lantern BooksUS, 2011. 144 s.
7. E.Fromm The art of loving Union Square: Lantern BooksUS, 2005. 156 p.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026